

byudjetdan mablag‘ oluvchilar kesimida byudjet mablag‘larini taqsimlash orqali aniq tadbirlarini rejalashtirish imkoniyatlari ham kengayib boradi. Bunda asosiy e‘tibor byudjet mablag‘laridan foydalanish samaradorligini oshirishga qaratiladi.

Shundan kelib chiqqan holda, ajratilgan byudjet mablag‘laridan foydalanishning samaradorligi va natijadorligini baholash ko‘rsatkichlarini kengaytirish bo‘yicha tegishli choralar ko‘rilmoqda. Buning uchun davlat moliyaviy nazorati tizimini yanada takomillashtirish masalasiga alohida e‘tibor qaratish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Byudjet Kodeksi. (26.12.2013-y.)
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida” PF-60-sonli farmoni.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 14-fevraldagi “O‘zbekiston Respublikasi davlat byudjeti xarajatlarining samaradorligini yanada oshirish va davlat moliyaviy nazorati organlari faoliyatini takomillashtirish to‘g‘risida” PQ-128 sonli Qarori.
4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 24-martda “Moliya vazirligi huzurida davlat moliyaviy nazorati inspeksiyasi faoliyatini tashkil etish hamda byudjet tashkilotlarida moliyaviy nazoratni takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 129-sonli qarori.
5. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan 2020-yil 24-avgustda “2020-2024-yillarda O‘zbekiston Respublikasi davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirish Strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 506-sonli qarori.
6. Nurmuxamedova B. Moliya. O‘quv qo‘llanma. T.:IQTISOD-MOLIYA. 2017-y.
7. Nurmuxamedova B. Davlat byudjeti. O‘quv qo‘llanma. T.:IQTISOD-MOLIYA. 2017-y.
8. Iqtisodiyotni barqarorligini ta‘minlash bo‘yicha asosiy yo‘nalishlar belgilandi.// “Xalq so‘zi”, 10.06.2020-y. №122
9. N.N.Hakimov Davlat moliya tizimida davlat moliyaviy nazoratining ahamiyati va uni amalga oshirish mexanizmlari. “Moliya” ilmiy jurnali. 2022-yil. 2-son.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ БЮДЖЕТ СИЁСАТИНИНГ УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ

Тўраев Шавкат Шухратович

*Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги
давлат бошқаруви академияси*

Макроиктисодий сиёсатнинг 2022 йил учун асосий йўналиш ва кўрсаткичлари пандемия давридан кейин иқтисодиётнинг тикланиши ҳамда бутун дунёда пандемия давом этиши эҳтимоли борлигидан келиб чиқиб шакллантирилди. Бунда асосий эътибор макроиктисодий барқарорликни сақлаб қолишга, яъни ялпи ички маҳсулотнинг ўсиши кейинги йилларда унинг ижобий динамикасини сақлаб қолган ҳолда, 839,9 триллион сўмни ташкил этиши ҳамда 6,0 фоизга ўсиши прогноз қилинди.

“2022 йил учун Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджети тўғрисида”ги Қонуни билан 2022 йилда консолидациялашган бюджет даромадлари 254,6 триллион сўмни, харажатлари 280,1 триллион сўмни ҳамда консолидациялашган бюджети тақчиллигининг чекланган миқдори ялпи ички маҳсулотнинг 3 фоизи миқдорида белгиланди.

Ўзбекистоннинг ўрта муддатга мўлжалланган бюджет сиёсати мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг устувор йўналишларига мувофиқ равишда амалга оширилиши кўзда тутилган бўлиб, устувор йўналишлари сифатида қуйидагиларни белгилаш мумкин:

- бюджет сиёсатининг ижтимоий йўналтирилганини, жумладан, таълим, соғлиқни сақлаш ва ижтимоий ҳимояни ривожлантиришни таъминлаш;

- камбағалликни қисқартириш, маҳаллабай ишлаш тизимини ривожлантириш, иш ўринларини яратиш;

- бюджетни шакллантиришда «натижага йўналтирилган бюджет» тизимини босқичма-босқич тўлақонли жорий этиш;

- давлат бюджети барқарорлигини таъминлаш мақсадида илғор хорижий тажрибадан ҳамда халқаро молия институтлари экспертларининг тавсияларидан келиб чиққан ҳолда солиқ-бюджет сиёсатининг узок муддатли чекловлари - «Фискал қоидалар»ни ишлаб чиқиб, бюджет қонунчилигига киритиш;

- бюджет очиқлигини янада ошириш, бюджет маблағлари сарфланишида жамоатчилик назоратини кучайтиришни таъминлаш мақсадида аҳолининг бюджет маблағларини тақсимлаш жараёнидаги фаол иштирокини янада кенгайтириш;

- бюджет харажатларини барқарор ривожлантириш мақсадларига боғлаш ва шу орқали барқарор ривожланиш соҳасидаги миллий мақсадларга эришишни жадаллаштириш.

Ушбу мақсадлардан келиб чиқиб, 2022 йил учун давлат бюджети даромадлари 200 триллион сўм, харажатлари эса давлат мақсадли жамғармаларига трансфертларни инобатга олган ҳолда 215,4 триллион сўм миқдорида, давлат мақсадли жамғармалари даромадлари 31,9 триллион сўм миқдорида, харажатлари эса 58,7 триллион сўм миқдорида режалаштирилган. Бунда жамғармаларга республика бюджетидан 26,5 триллион сўм трансфертлар ажратиш белгиланган.

Хусусан, бюджетдан ташқари Пенсия жамғармаси даромадлари 29,1 триллион сўм, харажатлари 43,9 триллион сўмни ташкил этган ҳолда давлат бюджетидан 14 триллион сўм миқдорида трансферт ажратилиши режалаштирилган.

Давлат молиясини бошқаришнинг халқаро стандартларига мувофиқ бюджет қамровини ошириш ҳамда тўлиқлигини таъминлаш мақсадида 2021 йилдан бошлаб ташқи қарз ҳисобидан давлат дастурларига

режалаштирилаётган харажатлар консолидациялашган бюджет таркибига киритилди. 2022 йилда ушбу харажатлар 10,7 триллион сўм миқдорида бўлиши прогноз қилинмоқда.

Юқоридагиларни инобатга олган ҳолда 2022 йил учун консолидациялашган бюджет тақчиллигининг (давлат бюджети, давлат мақсадли жамғармалари, Тикланиш ва тараққиёт жамғармаси, ташқи қарз ҳисобидан давлат дастурларига амалга ошириш билан боғлиқ харажатлар билан бирга) юқори чегараси 25,5 триллион сўм ёки ялпи ички маҳсулотга нисбатан 3 фоиз миқдорида белгиланди. Бунда давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармалари бюджетлари 16,2 триллион сўм ёки прогноз қилинаётган ялпи ички маҳсулотга нисбатан 1,9 фоиз миқдорида тақчиллик билан режалаштирилган. Давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармаларининг тақчиллиги давлат ички ва ташқи қарзларини жалб қилиш ҳамда бюджетларнинг йил бошига қолдиқ маблағлари ҳисобидан, Тикланиш ва тараққиёт жамғармасининг тақчиллиги жамғарманинг ўз маблағлари ҳисобидан қопланади.

Шу билан бирга, қонуннинг 11-моддасига мувофиқ келгуси йилларда консолидациялашган бюджет тақчиллигини ялпи ички маҳсулотга нисбатан 3 фоиздан оширмаслик бўйича бюджет қондаси киритилди.

Республика бюджети харажатлари қонуннинг 5-иловасида 58 та биринчи даражали бюджет маблағларини тақсимловчилари (вазирлик ва идоралар) кесимида тасдиқланди. Бунда давлат дастурларининг режалаштирилган давлат харажатлари билан уйғунлигини таъминлаш, уларни ижроси бўйича жамоатчилик ва парламент назоратини кучайтириш мақсадида қонун лойиҳасида биринчи даражали бюджет маблағларини тақсимловчилари бюджетда давлат дастурлари учун ажратилаётган маблағлар алоҳида кўрсатилди.

Бюджет кодексининг 27-моддасига мувофиқ, маҳаллий бюджетларнинг харажатлари ҳудудий бюджет маблағларини тақсимловчилари кесимида Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликлари томонидан мустақил равишда шакллантирилади ҳамда тегишлича Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгеси, халқ депутатлари вилоятлар ва Тошкент шаҳар кенгашлари томонидан тасдиқланади.

Молия йили якуний санаси ҳолатига Ўзбекистон номидан ва унинг кафолати остида жалб қилинган давлат қарзи қолдиғининг миқдори 2021 йил ялпи ички маҳсулотига нисбатан 60 фоиздан ошмаслиги белгилаб қўйилди.

Бунда 2022 йил учун Ўзбекистон (Ўзбекистон ҳукумати) номидан ва мамлакатнинг кафолати остида ташқи қарзни жалб қилиш бўйича йиллик имзоланадиган янги битимларнинг чекланган ҳажми 4,5 миллиард АҚШ доллари, шундан давлат бюджетини қўллаб-қувватлаш ва лойиҳаларни амалга ошириш билан боғлиқ бўлмаган чора-тадбирларни молиялаштириш

учун 2,5 миллиард доллар, инвестиция лойиҳаларини молиялаштириш учун 2 миллиард доллар миқдорида белгилаш режалаштирилган.

Қонуннинг 12-моддасида солиқлар ва солиқсиз тушумларнинг бюджет бўғинлари ўртасида тақсимланиш қоидалари кўрсатиб ўтилган ва 2021 йилдаги тартибга қўшимча тарзда юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ ҳамда юридик шахслардан олинадиган ер солиғи туманлар ва шаҳарлар бюджетларига ўтказилиши белгиланган.

Шунингдек, маҳаллий бюджетлар даромадларини ошириш мақсадида мобил алоқа хизматлари ҳамда алкоголь маҳсулотлари (шу жумладан, пиво) учун акциз солиғи бўйича тушумларга қўшимча тарзда тамаки маҳсулоти учун акциз солиғи бўйича тушумлар Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳри аҳолиси сонининг республика аҳолиси сонидagi улушига мувофиқ Қорақалпоғистон Республикасининг республика бюджетига, вилоятларнинг вилоят бюджетларига ва Тошкент шаҳрининг шаҳар бюджетига тўлиқ ҳажмда ўтказилади.

2022 йилда қуйидаги бюджет харажатлари маҳаллий бюджетлардан молиялаштиришга ўтказиш белгиланган:

- умумтаълим муассасаларини, мактабгача таълим ташкилотларини, соғлиқни сақлаш муассасаларини қуриш, реконструкция қилиш ва мукамал таъмирлашга, шунингдек, суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилашга оид тадбирлар доирасида объектларни қуриш, реконструкция қилиш ҳамда таъмирлаш-тиклаш ишларига доир харажатлар;

- кўп квартирали уй-жой фондига туташ ҳудудларни таъмирлаш харажатлари ва иссиқлик таъминоти ташкилотларининг иссиқлик тармоқлари ва қозонхона ускуналарини капитал таъмирлаш харажатлари;

- аҳолининг кам таъминланган ва муҳтож қатламларига кўрсатиладиган бепул адвокатлик хизматлари харажатлари.

Шунингдек, қонунда барча туман (шаҳар)ларда тегишли бюджетларнинг тасдиқланган умумий харажатларининг 5 фоизини жамоатчилик фикри асосида шакллантирилган тадбирларни молиялаштиришга йўналтириш белгиланган.

Эътиборлиси шуки, олиб борилаётган ислохотлар фуқароларимизнинг ижтимоий ҳимоясини таъминлаш - давлат сиёсатининг асосий йўналишлари сифатида белгиланган ва бу инсон қадрини юксалтириш ҳамда аҳоли фаровонлигини оширишга хизмат қилади.